

تأثیرات جمهوری اسلامی ایران بر لبنان

اصغر افتخاری*

مهدی بیکی**

چکیده

انقلاب شکوهمند اسلامی ایران همه مؤمنان به اسلام را به خود جذب کرد و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رویدادهای قرن بیستم، آثار ویژه‌ای در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی بر جای گذاشت. با توجه به این که انقلاب اسلامی، مولود قدرت نرم ارزش‌های دینی - اسلامی است، به شکل قابل توجهی در لبنان به دلیل وجود شرایط و زمینه‌های مساعد آن کشور که ریشه در عوامل مختلفی از جمله روابط تاریخی و فرهنگی دیرینه بین دوکشور و اکثریت شیعیان در آن دارد، تأثیرگذار بوده است. با توجه به موارد مذکور، نگارنده ضمن بررسی تأثیر جمهوری اسلامی ایران بر کشور لبنان، بر اساس نظریه سه بعدی، سعی در اثبات آن دارد که مؤلفه سیاسی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، با توجه به شرایط مناسب و مساعد لبنان نسبت به دیگر مؤلفه‌ها، تأثیر بیشتری بر آن کشور داشته است.

واژگان کلیدی

انقلاب اسلامی، قدرت نرم، امام خمینی+، جمهوری اسلامی، لبنان.

* استادیار دانشگاه امام صادق *

** کارشناس ارشد روابط بین‌الملل

تاریخ دریافت: ۸۸/۱۲/۱۰ پذیرش نهایی: ۸۹/۲/۵

مقدمه

در برهه‌ای که اجماع علمی متفکران اجتماعی، آغاز دوره گذار از موج دوم تمدنی به «عصر اطلاعات» را در جهان توسعه‌یافته و گسترش مناسبات عقلانی را در جهان در حال توسعه نوید می‌داد و پایان عصر ایدئولوژی در «دهکده جهانی»، به‌عنوان رویکرد جدید جهانی اعلام می‌شد، به ناگاه، به دنبال یک سلسله تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، انقلابی شکوهمند در ایران به‌وقوع پیوست که جهانیان را به‌دلیل اتکا به قدرت نرم‌افزاری به شگفتی واداشت؛ چرا که با پیروزی این حرکت عظیم انقلابی، قدرت دینی و معنوی، نقشی تعیین‌کننده در معادلات سیاسی و تصمیم‌گیری‌های جهانی یافت و ارزش‌های دینی و معنوی و فرهنگی از تأثیرگذاری عمده‌ای در مناسبات و روابط بین‌الملل و نیز تصمیمات جهانی و منطقه‌ای برخوردار شد.

تأسیس جمهوری اسلامی در ایران و توان شگفت‌انگیز این نظام نوپا در برخورد با چالش‌های عظیم ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، همچون کودتاهای گوناگون، شورش‌های محلی و منطقه‌ای، تحریم‌های اقتصادی، تجاوزات نظامی (عملیات طبس)، جنگ تحمیلی و... در طول سه دهه، به جای تضعیف این نظام نوپا، روز به روز بر ارتقای جایگاه جهانی آن افزوده و امروز برخلاف همه فشارها، به‌عنوان قدرت برتر منطقه‌ای توسط دشمن شناسایی شده است. منابع این قدرت نه در افزایش توانمندی‌های سخت‌افزاری، بلکه در وجود قدرت جدیدی است که تحت عنوان قدرت نرم، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی معنا و مفهوم جدیدی یافته و از نظر تأثیرگذاری، جایگاه برتری نسبت به قدرت‌های سخت پیدا کرده است. (محمدی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، اصول و مسائل: ۱۰۲)

به‌همین منظور، از آنجا که ایران با کشورهای خاورمیانه روابط فرهنگی - تاریخی، سیاسی و اقتصادی دیرینه دارد، می‌تواند با بهره‌گیری از قدرت نرم خود - که نسبت به قدرت سخت (Hard power) کم‌هزینه‌تر بوده و از عمق و نفوذ بیشتری برخوردار است - به خواسته‌های خود برسد و با ارتقای قدرت نرم خود و تقویت مؤلفه‌های آن به منافع ملی نیز دست یابد. هدف این مقاله، بررسی تأثیر قدرت نرم ایران در لبنان بر اساس نظریه سه بعدی

قدرت نرم، (فرهنگ، اقتصاد، سیاست) است و سعی در اثبات این فرضیه دارد که مؤلفه سیاسی در قیاس با سایر مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، به دلیل شرایط مساعد و مناسب آن کشور، تأثیر شگرفی از آموزه‌های انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران پذیرفته است.

لازم به ذکر است که در این نوشتار، محوریت با قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران است که عمدتاً به تأثیر آن بر لبنان پرداخته‌ایم، اما از یاد نمی‌بریم که خاستگاه این امر، انقلاب اسلامی است و از این رو به این موضوع نیز به صورت کوتاه خواهیم پرداخت که پیروزی انقلاب اسلامی در حقیقت، مدیون قدرت نرم ارزش‌ها و باورهای دینی و اسلامی است.

۱. نظریه سه بعدی قدرت نرم

مفهوم قدرت (power)، مفهوم اساسی نظریه جدید سیاسی است. بسیاری از سیاست‌شناسان، روابط قدرت را هسته سیاست می‌دانند و می‌گویند: آنچه روابط سیاسی انسان‌ها را از دیگر روابط آنها متمایز می‌کند، قدرت است. (نک: عالم، بنیادهای علم سیاست) به نظر «جوزف نای»، قدرت از جهاتی مانند آب و هوا است، همه به آن مربوط هستند و در مورد آن صحبت می‌کنند، اما فقط عده کمی آن را می‌فهمند. (نای، قدرت نرم: ۳۷ و ۳۸)

برخی اعتقاد دارند که قدرت، توانایی و ظرفیت انجام کارهاست. به نظر گروهی دیگر نیز قدرت، توانایی کسب نتایج دلخواه است. پاره‌ای نیز بر این باورند که قدرت، تأثیر بر رفتار دیگران به گونه‌ای است که آنچه می‌خواهیم، اتفاق بیفتد. به نظر می‌رسد در این میان، تعریف سوم جامع‌تر باشد. (نک: عالم، بنیادهای علم سیاست)

از قدرت، تعاریف متعددی بر حسب دیدگاه‌های مختلف وجود دارد، با این وجود قدرت از نظر ساختاری به دو بخش قدرت سخت و نرم تقسیم می‌شود. قدرت سخت، قدرت آشکار و ملموسی مانند نیروی نظامی و اقتصاد است که ممکن است موجب تغییر موقعیت افراد شود. قدرت سخت، مبتنی بر تشویق (هویج) و تهدید (چماق) است، اما مواقعی پیش می‌آید که می‌توان بدون تهدید و یا هزینه محسوسی به نتایج دلخواه دست پیدا کرد. این روش،

غیرمستقیم بوده و برای دستیابی به چیزی می‌باشد که مدنظر است و گاهی اوقات، «روی دیگر قدرت» نامیده می‌شود. (محمدی، همان: ۱۰۲ و ۱۰۳)

پروفسور «مولانا»، نظریه‌پرداز مسلمان ایرانی برای اولین بار در کتاب «اطلاعات و ارتباطات جهانی، مرزهای نو در روابط بین‌الملل»، در سال ۱۹۸۶ میلادی به تعریف و تبیین واژه قدرت نرم پرداخت. مولانا در تعریف قدرت نرم از واژه «قدرت ناملموس» استفاده کرد و منابع آن را دین، ارزش‌ها و باورها، ایدئولوژی و دانش معرفی می‌کند. همچنین او معتقد است که قدرت نرم، زیربنای قدرت سخت بوده و ماهیت آن را مشخص می‌کند. (همان: ۱۰۳)

نقد نظریه «نای» با توجه به مبانی اسلام

به عقیده «جوزف نای» نظریه‌پرداز آمریکایی، قدرت نرم توانایی به‌دست آوردن خواسته‌ها از طریق مجذوب کردن (به جای اجبار و یا امتیاز) است. این کار از طریق جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی و سیاست‌ها صورت می‌گیرد. زمانی که سیاست‌های ما در چشم دیگران مشروعیت دارد، قدرت نرم ما تقویت شده است. در واقع، زمانی که شما دیگران را وادار می‌کنید ایده‌های شما را - و آنچه شما می‌خواهید - بپذیرند، بدون اینکه برای این کار هزینه زیادی (امتیاز و اجبار) صرف کنید، از «قدرت نرم» استفاده کرده‌اید. (Nye, Soft Power)

تئوری نای دارای انتقاداتی است، از جمله اینکه قدرت نرم خیلی هم نرم نیست؛ چرا که قدرت‌های بزرگ همواره سیاست‌های زور خودشان را با تمسک به ارزش‌های نوع‌دوستانه مطرح می‌کنند، اما بر استفاده از قدرت سخت برای رسیدن به اهداف خود تردید ندارند. بنابراین، قدرت نرم در حقیقت دستکش مخملی است که بر مشت آهنی پوشانده شده است. (افتخاری، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی: ۱۵۱)

ویژگی‌های بیان‌شده برای «قدرت نرم»، حکایت از امکان کاربرد آن در حوزه مطالعات اسلامی دارد، بدین معنا که شاخص‌های بیان‌شده برای قدرت در گفتمان اسلامی، (نک: افتخاری، دو چهره قدرت نرم) به‌گونه‌ای هستند که با مؤلفه‌های قدرت نرم، همخوانی داشته و به گفتمان قدرت نرم این امکان را می‌دهد تا در بیان ظرافت‌های نظریه اسلامی، قدرت فعال

بوده و به صورت مؤثر حاضر شود. با این حال باید توجه داشت که الگوی پیشنهادی در گفتمان غربی، به دلیل مبانی سکولاریستی و وجود اختلافات بنیادی، (در سطح جهان بینی و ایدئولوژی) نمی تواند منطبق با الگوی پیشنهادی اسلام باشد. در واقع، نقطه مقابل سکولاریسم، اصالت دین است. در حالی که سکولاریسم، دین را امری حاشیه ای می داند، ولی اسلام معتقد است که هیچ موضوعی از دایره ارزش های دینی و حلال و حرام دین خارج نیست. در حقیقت، امروزه لیبرالیسم به عنوان یک نظام ایدئولوژیک، اجتماعی و سیاسی با سلطه سرمایه داری و تکنوکراسی و اعراض از هدایت آسمانی، در مقابل ایدئولوژی و جهان بینی دینی با معنویت گرایی و پیروی از وحی و هدایت آسمانی جبهه گرفته است. (زرشناس، اشاراتی درباره لیبرالیسم در ایران: ۷) در این چارچوب، یک نکته بسیار برجسته وجود دارد و آن جبهه گیری اصالت فرد در مقابل اصالت خدا است و همین تفاوت، نقطه شروع شکاف میان این دو گفتمان را شکل داده و منشأ سایر اختلافات قرار می گیرد. (افتخاری، همان: ۱۹۵)

اهمیت توانمندی قدرت نرم، بیشتر به منابع آن بستگی دارد، اما بر خلاف نظریه نای، این منابع در دنیای مادی گرایی غرب، بسیار اندک و روبروایی است ولی در عین حال در جهانی شدن که منشأ قدرت، عوامل غیرمادی و به طور عمده، ریشه در اعتقادات و باورهای الهی و دینی دارد، می تواند قدرت های سخت افزاری را تحت الشعاع قرار داده و بر آنها چیره شود و این چیزی است که در پیروزی انقلاب اسلامی و اقتدار روزافزون جمهوری اسلامی اتفاق افتاده است. البته، این به معنای نادیده گرفتن قدرت های سخت افزاری به ویژه نظامی که نقش بازدارندگی دارند، نیست. (محمدی، همان: ۱۰۵) در قرآن کریم نیز به قدرت نرم توصیه شده است. (انفال: ۶۰) به عبارت دیگر، گفتمان اسلامی به تولید گونه ای سالم از «قدرت نرم» در قیاس با گفتمان لیبرالیستی منتهی می شود و دلیل این امر، تعریف یک مرجع عالی تر برای اعتبار محوریت انسان، به نام «الله» است که در گفتمان غربی، مورد غفلت واقع شده است. (افتخاری، همان: ۴۶) لذا، در این مقاله برخلاف نظریه قدرت نرم نای که بر پایه مبانی سکولاریستی و لیبرال دموکراسی غربی بنا شده، گفتمان اسلامی را که بر اساس مبانی الهی و توحیدی است، مبنا قرار داده ایم؛ زیرا تحولی که انقلاب اسلامی ایران در جهان ایجاد کرد،

ارائه قدرت نرم با معیارهای اسلامی بود. در این قدرت، مهم‌ترین عناصر، ایمان، اراده و خواست ملت است و نترسیدن از مرگ و شهادت، از ویژگی‌های برجسته این قدرت می‌باشد. (روزنامه رسالت، ۱۸/۱۱/۱۳۸۸) تنها در چارچوب این نگرش توحیدی است که مفاهیمی همچون ایثار، شهادت، اخلاص و توکل امکان بروز و ظهور می‌یابد، نه در گفتمان لیبرالیستی نای که همه چیز به خود ختم می‌شود.

اما در ادامه شاید بتوان براساس نظریه سه بعدی قدرت نرم، مهم‌ترین مؤلفه‌های آن را در فرهنگ (ارزش‌های فرهنگی)، اقتصاد (کمک‌های اقتصادی و...) و سیاست (ارزش‌های سیاسی، سیاست خارجی) جای داد که به صورت مختصر به بررسی هر یک از آنها می‌پردازیم.

۱-۱. فرهنگ

یکی از منابع مهم قدرت نرم، عامل فرهنگ است. «کلمه فرهنگ، یکی از پیچیده‌ترین واژه‌ها در زبان انگلیسی است...؛ زیرا به‌عنوان مهم‌ترین مفهوم در چند رشته علمی متفاوت و در نظام‌های فکری متعددی مورد استفاده قرار می‌گیرد». (افتخاری، قدرت نرم و فرهنگ و امنیت: ۴۱) از سویی، سیاست خارجی و شیوه اعمال آن نیز در میزان قدرت نرم کشورها مؤثر است. بنابراین، چنانچه سیاست خارجی یک کشور بتواند باعث ترویج ارزش‌های مطلوب و بهره‌گیری از عنصر فرهنگ شود، قدرت نرم درخور توجهی را در سطح بین‌المللی ایجاد کرده است. (قوام، فرهنگ: بخش فراموش شده و یا عنصر ذاتی نظریه روابط بین‌الملل: ۲۹۱)

«زبان فرهنگ، زبان مالیمی است که می‌تواند روابط رسمی را همراه با تفاهم، همچنان زنده نگه دارد... و پیوندهای گسترده‌تری را میان ملت‌ها ایجاد می‌کند.» (سلیمی، فرهنگ‌گرایی، جهانی شدن و حقوق بشر: ۶۹) ایدئولوژی و مذهب نیز از عوامل فرهنگی دیگری است که می‌تواند قدرت نرم ایجاد کند. نای، در این خصوص، از مثال نفوذ و قدرت ایران در عراق به‌ویژه پس از جنگ عراق و سقوط صدام حسین استفاده می‌کند. به اعتقاد وی، رهبران ایرانی با استفاده از پیوندهای مذهبی و تاریخی دو کشور به‌ویژه با جامعه شیعیان عراق، توانسته‌اند در تحولات عراق تأثیرگذار باشند. جفری کمپ (Geoffrey Kemp)،

در گزارش ویژه خود پیرامون ارتباط مبتنی بر تشیع، به قدرت نرم ایران در عراق و استفاده این کشور از این عامل مهم در چانه‌زنی‌های خود در مجادله هسته‌ای با غرب می‌پردازد. (Kemp, Iran and Iraq)

۲-۱. اقتصاد

علاوه بر فرهنگ، اقتصاد عامل دیگری است که نقش بسزایی در ایجاد قدرت نرم دارد. نای، در کتاب قدرت نرم، اشاره می‌کند که میزان کمک‌های اقتصادی و مالی به کشورهای نیازمند و در حال توسعه نیز، در بسط قدرت نفوذ کشورها اثرگذار است. وی می‌نویسد:

به لحاظ تاریخی، اتحاد شوروی سابق نیز به دلیل حمایت از کشورهای جهان سوم و مقاومت در برابر هیتلر، دارای قدرت نرم بود. (نای، همان: ۱۴۳ و ۱۴۴)

گاهی اوقات کشورها از قدرت و نفوذ سیاسی بهره می‌برند که از بار توان نظامی و اقتصادی آنها بیشتر است؛ زیرا آنها منافع ملی خود را به صورتی تعریف می‌کنند که شامل جذابیت‌هایی مانند کمک‌های اقتصادی یا کمک به ایجاد صلح است. (میلسن، قدرت نرم در روابط بین‌الملل: ۱۵۱)

۳-۱. سیاست

عامل سوم در ایجاد قدرت نرم، سیاست است که تأثیر آن را می‌توان در دو عرصه داخلی و بین‌المللی مشاهده کرد. در عرصه داخلی، قدرت نرم حاصل از سیاست را می‌توان در افکار عمومی (شامل نقش آن در سیاست و میزان تأثیر و همراهی آن با دولت)، رعایت حقوق بشر، کارآمدی قوه قضاییه، پاسخ‌گویی دولت، میزان امید به رعایت عدالت در میان افراد جامعه، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم، جذابیت‌های ایدئولوژی، میزان دخالت جامعه مدنی و کمبود میزان جرم و تخلف از قانون (تعداد زندان‌ها، شمار زندانیان و نوع جرایم)، مطمح نظر قرار داد. در عرصه بین‌المللی نیز، حجم و میزان تعامل با سازمان‌های بین‌المللی، ارائه کمک‌های بشردوستانه، مناسبات و مبادلات فرهنگی، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده، طراحی و اتخاذ سیاست‌های استراتژیک مقبول و برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی و... مورد توجه قرار می‌گیرد. (نک: نای، قدرت نرم)

۲. شاخص‌های قدرت نرم ایران براساس نظریه سه بعدی در مورد لبنان

انقلاب اسلامی ایران را می‌توان تجلی تحقق قدرت نرم به‌معنای توانایی نفوذ در رفتار دیگران، بدون تهدید و یا پرداخت هزینه محسوس به‌شمار آورد. انقلاب اسلامی ایران از رهگذر تبیین اندیشه و آرمان عدالت‌خواهانه خود، درصدد برآمد با روش‌های غیرمستقیم به نتیجه دلخواه و مطلوب، یعنی بیداری اسلامی دست یابد. تأیید ارزش‌های انقلاب توسط جنبش‌های آزادی‌بخش، اشاعه الگوی مردم‌سالاری دینی، استقبال ملل مستضعف و افزایش اشتیاق آنان به نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی در صحنه بین‌الملل، توان متقاعدسازی دیگر ملل از زاویه توانایی شکل‌دادن به ترجیحات و اولویت‌های آنان، جلب و جذب جهان اسلام به شخصیت رهبری، فرهنگ، ارزش‌ها، ساختار سیاسی و اعتبار اخلاقی جمهوری اسلامی ایران و نیز بهره‌گیری از توان اطلاعاتی و ارتباطاتی رسانه‌های سنتی، برای انتقال پیام انقلاب به مخاطبان مسلمان و مستضعف را می‌توان در زمره مواردی دانست که جایگاه قدرت نرم را در فرآیند استقرار بنیان‌های انقلاب اسلامی ایران آشکار می‌سازد. (نک: دهشیری، جایگاه قدرت نرم در انقلاب اسلامی ایران) استفاده از قدرت نرم به‌منظور نشان‌دادن مشروعیت سیاست‌های انقلاب اسلامی را می‌توان چهره‌ای جدید از قدرت قلمداد کرد که دربرگیرنده مؤلفه‌های فرهنگی، ایدئولوژیک، سیاسی و فکری بوده است. ارزش‌هایی نظیر مردم‌سالاری دینی و کمک‌های بشردوستانه به نهضت‌های رهایی‌بخش و ارتقای توانمندی‌های علمی و فرهنگی کشور را می‌توان در زمره موارد اهتمام به قدرت نرم برشمرد. قدرت نرم، در فرآیند انقلاب اسلامی چیزی بیش از ترغیب و یا توانایی تهییج ملت‌ها بوده است؛ زیرا علاوه بر آن، دربردارنده مفهوم توانایی جذب افراد نیز می‌باشد که عموماً به موافقت و رضایت منجر می‌شود.

حضرت امام خمینی، بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران با استفاده از قدرت مردم و با تکیه بر ایمان مردم و ظهور واژه‌هایی جدید نظیر مستضعفان، جنگ بین فقیر و غنی، فبرد میان راحت طلبی و جهاد، نظم قدیم را از بین برد و نظم نوینی را در جهان معاصر حاکم کرد که منبع قدرت آن، ایمان توده‌های مردم است. (افتخاری، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی: ۵۶۹)

در واقع، می‌توان گفت که قدرت در مکتب امام خمینی +، متأثر از اصول و آموزه‌های گفتمان اسلامی، ماهیتی نرم‌افزارگرایانه دارد و تجربه جمهوری اسلامی ایران نشان داده که با بهره‌مندی از این قدرت است که می‌توان نسبت به دفع تهدیدات بزرگی - چون جنگ تحمیلی - در عین کمبودها و ضعف‌های مادی و عزم بین‌المللی بر ضدایران، اقدام کرد.^۱ مهم‌ترین اصولی که از تحلیل الگوی رفتاری و مدیریتی امام + می‌توان استنتاج کرد، عبارتند از:

۱. محوریت ارزش‌های دینی در فهم و عمل قدرت. (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱: ۱۱۵)
۲. تربیت قدرت سیاسی. (همان، ج ۱۳: ۷۲)
۳. اراده مردم و قدرت. (همان، ج ۱۴: ۱۰)
۴. رضایت مردم و قدرت. (همان، ج ۷: ۲۵۳)

این اصول چهارگانه، از جمله افزوده‌هایی است که مکتب امام خمینی + به الگوی قدرت نرم در جهان معاصر ارائه کرده است. با این تفسیر، تصویر تازه‌ای از قدرت نرم شکل می‌گیرد که به مقتضای ماهیت گفتمان سیاسی اسلام، بر بنیاد رابطه خدا - انسان (به‌عنوان خالق - مخلوق) قرار دارد. در این الگو، جانب ابعاد الوهی آن - با تأکید بر تربیت و ارزش‌های دینی - نگاه داشته شده و ترکیبی مناسب و کارآمد پدید می‌آید که نمونه بارز و عینی آن را می‌توان در نهضت امام خمینی + مشاهده کرد. آنچه ملت ایران در جریان انقلاب اسلامی تجربه کرد، در واقع، گذاری عینی و واقعی از سخت‌افزارگرایی متعارف به الگوی نرم‌افزارگرایی دینی بود که در عمل به مدیریت تهدیدات موجود و تأسیس جمهوری اسلامی ایران منجر شد. این الگو، در صورت فهم کامل و بازتولید مبانی‌اش، می‌تواند همچنان و طی سال‌های آتی ثمر داده و به صورت نظریه‌ای مستقل و دینی به جهان معاصر عرضه شود. (نای، قدرت نرم: ۱۶ و ۱۷) آنچه دشمنان ایران را نگران می‌کند، نه قدرت نظامی ایران است و نه قدرت اقتصادی آن (حداقل

۱. برای آگاهی بیشتر از منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران به کتاب ارزشمند دکتر منوچهر محمدی تحت عنوان «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: اصول و مسائل» (چاپ پنجم: تجدید نظر شده)، مراجعه شود.

در زمان فعلی)، بلکه نگرانی آنها، قدرت نرمی است که الهام بخش و ارائه کننده الگوی جدیدی برای اداره جامعه و حکومت است. بر این مبنای، در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، سه موضوع یا سه حق، الهام بخش و منبع قدرت بوده و براساس این حقوق، ایران در خاورمیانه و جهان اسلام سمبل عزت خواهد بود. این سه حق عبارتند از: حق استقلال، حق اعمال حاکمیت ملی و حق تعیین سرنوشت خود که همگی، مظاهر حفظ عزت هستند. (افتخاری، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی: ۱۲۸ و ۱۲۹)

انقلاب اسلامی بر مسلمانانی که پیرو مکتب اهل بیت بودند، تأثیر فوق العاده و شگفتی گذاشت که حتی می توان ادعا کرد جایگاه شیعیان جهان را از حاشیه به مرکز ثقل تحولات جهان اسلام منتقل کرد. (نک: محمدی، بازتاب جهانی انقلاب اسلامی) در بین کشورهای منطقه خاورمیانه، لبنان به دلیل زمینه مناسبی که ریشه در اکثریت شیعیان در آن کشور و روابط تاریخی - فرهنگی و سیاسی دیرینه دارد، از جمله کشورهایی بوده که از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران تأثیر عظیمی گرفته است. (Porter, Iran's Regional Power Rooted in Shia Ties: ۱) در این راستا، در ادامه به بررسی تأثیر قدرت نرم ایران در چارچوب نظریه سه بعدی در سه بخش فرهنگ، اقتصاد و سیاست در کشور لبنان می پردازیم.

۱-۲. فرهنگ

امور فرهنگی از آن حیث مهم هستند که پایه و اساس امور سیاسی و حرکت های سیاسی را فراهم می آورند. به دیگر سخن، امور فرهنگی زمینه ساز امور سیاسی اند. به این دلیل، رنگ و بوی سیاسی به خود می گیرند و در مقوله سیاسی، شایستگی مطرح شدن را می یابند. (طاهری، بازخوانی تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر بیداری مسلمانان: ۲۶۱) از این رو، در آغاز به بررسی روابط فرهنگی و تاریخی دو کشور و سپس به بررسی چند مقوله فرهنگی می پردازیم. البته، ذکر این چند مورد، به معنای آن نیست که سایر تأثیرات فرهنگی بی اهمیتند. لبنان به دلیل اوضاع و شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی داخلی، یکی از مناطقی است که به طور ملموس و چشمگیر از انقلاب اسلامی تأثیر گرفته است. روابط فرهنگی و تاریخی

بین دو کشور، به‌ویژه وجود اکثریت شیعه در آن کشور، سبب شد به میزان قابل توجهی تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران قرار بگیرند. به همین علت، در آغاز به بررسی روابط شیعیان دو کشور در گذشته و سپس به تأثیر این روابط در گسترش فرهنگ اسلامی و ایرانی و افزایش قدرت نرم ایران در لبنان می‌پردازیم.

سابقه تشیع در لبنان به صدر اسلام باز می‌گردد؛ عثمان، خلیفه سوم، ابوذر غفاری از یاران برجسته پیامبر را به شام فرستاد و معاویه، فرمانروای آن سرزمین، وی را تبعید کرد و ابوذر به جبل عامل رفت و به پراکندن بذر تشیع در آن سرزمین همت گماشت. رابطه میان مسلمانان شیعه لبنان با ایران، قدمتی دیرپا دارد و به سده‌های پیشین باز می‌گردد. نخستین بار در زمان صفویه، گروه بزرگی از مبلغان مذهبی شیعه به ایران دعوت شدند؛ بسیاری از ایشان پس از ورود، در ایران ماندند و به تدریج و طی نسل‌های بعد به صورت کامل ایرانی شدند. (اولمرت، شیعیان و حکومت لبنان: ۱۹۳)

شهید مطهری در این زمینه می‌نویسد:

فقهای جبل عامل از قبیل محقق کرکی، حق بزرگی بر گردن مردم این مرز و بوم دارند. (مطهری، آشنایی با علوم اسلامی: ۳۱۲)

در منطقه نبطیه، ده‌ها فامیل با اصلیت ایرانی وجود دارند که از صد سال پیش در جبل عامل بوده‌اند و برای گریز از سربازی در ارتش عثمانی، به تابعیت ایرانی خود باقی مانده‌اند. در دهه نود که دولت آقای رفیق حریری حدود پنجاه هزار تابعیت لبنان به خارجیان مقیم لبنان داد، اکثر این افراد تابعیت لبنان گرفتند. در مناطق شیعه‌نشین لبنان به‌خصوص حومه جنوبی بیروت، صدها معاود عراقی که اکثر آنها اصلیت ایرانی دارند، زندگی می‌کنند و بیشتر مشغول کار نشر هستند. (رایزنی فرهنگی ایران در بیروت، روابط تاریخی و فرهنگی بین ایران و لبنان: ۷)

بنا به گفته سفیر لبنان در ایران، بیش از ۳۰۰ طلبه لبنانی در حوزه‌های علمیه ایران تحصیل می‌کنند و در مراکز علمی به یادگیری علوم اسلامی مشغول هستند که تعدادی از

آنها به درجه اجتهاد رسیده و مراکز علمی و پژوهشی با همکاری و هماهنگی مسئولان ایرانی در قم ایجاد کرده‌اند که از جمله می‌توان به خانه‌ای که علامه شیخ علی کورانی در قم ایجاد کرده‌اند و همچنین برخی از سایت‌های برجسته‌ای که توسط این دانشمندان از جمله سایت «پا حسین» که توسط علامه شیخ مصطفی اداره می‌شود، اشاره کرد. در سوی دیگر، شاهد حضور ده‌ها دانشجوی ایرانی در مراکز آموزش عالی و دانشگاهی لبنان هستیم. بسیاری از انتشاراتی که در لبنان وجود دارند و جایگاه برجسته‌ای در بین انتشارات منطقه‌ای کسب کرده‌اند، مالکیت آنها به افراد ایرانی تبار برمی‌گردد، از جمله انتشارات دارمرتضی، دارالزهرا، دارالعربی و غیره که به تقویت روابط فرهنگی دو کشور کمک شایانی کرده‌اند. مراسم تعزیه‌خوانی در لبنان، در پایان قرن نوزدهم در منطقه نبطیه رایج شد و احتمالاً قبل از ایشان، چنین مراسمی در بین شیعیان به جز روضه‌خوانی، وجود نداشته است. این مراسم تا قبل از انقلاب اسلامی، در چندی از مناطق شیعه‌نشین لبنان رایج شد به گونه‌ای که در سال‌های گذشته، به شکل قابل توجهی در اکثر نقاط شیعه‌نشین حتی در مناطقی که شیعیان در اقلیت و اکثریت با مسیحیان است، انجام می‌شود. (نک: بیکی، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران)

۲-۱-۱. گسترش فرهنگ اسلامی

از آنجا که هر فرهنگ برای گسترش و بالندگی خود نیاز به خرده‌فرهنگ‌هایی دارد، در دنیای کنونی، اگر اسلام به‌عنوان یک فرهنگ در مقابل فرهنگ غربی و آمریکایی قرار گرفته باشد، در سطح کوچک‌تر، مذاهب مختلف و از آن جمله مذهب شیعه، خرده‌فرهنگ‌های آن دین بزرگ محسوب می‌شوند. مذهب شیعه که با عقیه فرهنگی عمیق، به خاندان عصمت و طهارت پیامبر گرامی اسلام، حضرت محمد ا و فرزندان حضرت فاطمه ؑ می‌رسد، به‌عنوان یک تفکر انقلابی در مقابل ظالمان و ستمگران و تفکر و فرهنگ غربی و آمریکایی ایستاده است و در قالب گروه‌ها و جنبش‌های اسلامی در کشورهای مختلف از جمله ایران، عراق، لبنان، بحرین و یمن متبلور شده است که در بعضی از این کشورها از جمله ایران، این جنبش‌ها در قالب حکومت، تفکر شیعی را به جهانیان عرضه داشتند. در برخی دیگر نظیر

لبنان، تفکر شیعی در قالب یک جریان قوی اجتماعی ظاهر شده که عرصه را بر تفکر غربی آمریکایی - اسرائیلی تنگ کرده و به‌عنوان یک مانع اصلی در اجرای طرح‌های آمریکایی در منطقه در آمده است. بنابراین با ظهور این تفکر شیعی در جهان اسلام، دیدگاه فکری «جوزف نای» مبنی بر اشاعه فرهنگ و دموکراسی آمریکایی از طریق قدرت نرم و تسلیم‌شدن بی‌چون و چرای جوامع در مقابل این فرهنگ و ارزش‌ها عملاً با شکست مواجه شد.

بعد از انقلاب اسلامی ایران، تغییرات محسوس در لبنان در جهت گسترش فرهنگ اسلامی صورت گرفته است. بیروت که یک روز غرق در غفلت و شهوت و بطالت و آلودگی بود، امروز چهره‌ای متفاوت پیدا کرده است و چهره شهر کاملاً مذهبی و اسلامی است.

علمای شیعه که در گذشته هیچ محلی از اعراب نداشتند، به برکت انقلاب اسلامی ایران و به برکت اقدامات متهورانه و شجاعانه حزب‌الله، در بیرون‌راندن مزدوران اسرائیل از مرزهای جنوب، در همه شهرها حرف اول را می‌زنند و مسیحی، سنی، مخالف و موافق، همه و همه، خواه ناخواه، در حل مشکلات کوچک و بزرگ خود به علما و زعمای دینی مراجعه می‌کنند و نظر عالم در هر شهر و منطقه‌ای حرف اول را می‌زند و عزت و احترام علما و فقها به صورت یک سنت مورد قبول همگانی در آمده است. تلاش‌های زیادی برای اجرای احکام اسلامی در مناطقی که تحت سیطره و نفوذ جنبش حزب‌الله بود، صورت گرفت. اجرای احکام اسلامی، حتی به محله‌هایی که ساکنان آنان را اهل سنت و یا مسیحی تشکیل می‌دادند نیز تسری داده شد.

گرایش بیشتر زنان به حفظ حجاب و افزایش استقبال عمومی در انجام فرایض دینی، از مواردی است که بعد از انقلاب اسلامی توسعه بیشتری یافته است. (نک: محمدی، بازتاب جهانی انقلاب اسلامی)

۲-۱-۲. گسترش زبان فارسی

زبان فارسی، در طول تاریخ، با راه‌کارهای گوناگون به لبنان نفوذ کرده است. مردم لبنان با فلسفه و ادبیات ایران آشنا هستند. آنها به خوبی با سعدی، حافظ و فردوسی آشنا هستند. این نفوذ بعد از صفویه بیشتر شد و هجرت‌های دو جانبه فامیل‌های ایرانی و لبنانی و تلاقی دو

طرف در نجف اشرف نیز، عاملی مهم در فراگرفتن زبان فارسی توسط قشر روحانی جبل عامل بود. (رایزنی فرهنگی ایران در بیروت، همان)

همچنین، زبان فارسی در لبنان از طریق دولت عثمانی که مدت چهارصد سال بر لبنان حکومت کرده، راه پیدا کرد. واژه‌های فارسی نیز در دوران حکومت عثمانی یا حتی قبل از آنها در گفتار روزمره مردم لبنان و سایر کشورهای عربی، به‌خصوص حومه سوریه نفوذ کرده است. علاوه بر آن، خط نستعلیق فارسی در لبنان بین سنیان و مسیحیان بسیار رواج دارد و آن هم به سبب ارتباط سابق این دو طایفه با دولت عثمانی است. (همان)

۲-۱-۳. تأثیر امام خمینی + بر ادبیات لبنان

حضور و تأثیرگذاری امام + در جغرافیایی خاص، کوچک و محدود خلاصه نمی‌شود. به همین سبب، این تأثیرگذاری در ذهن شاعران انقلاب، از مرزها فراتر رفته و جغرافیای جهان اسلام را در بر می‌گیرد. تجلی شخصیت جهان شمول امام +، آنگاه بیشتر جلوه‌گر می‌شود که شاعران آن سوی مرزها نیز با ذهنیتی بارور شده از اندیشه‌های امام + به جریان سیال شعر انقلاب می‌پیوندند تا ضمن ادای دین نسبت به همه مردم محروم و ستمدیده، میزان این تأثیرپذیری را با زبان شعر که عصاره همه اشک‌ها و لہجندهاست، برای آیندگان به یادگار بگذارند. (نک: بیکی، همان)

حضرت امام خمینی +، تأثیر شگرفی در ادبیات جهان اسلام به‌طور عام و در ادبیات معاصر عرب به‌طور خاص، چه در دوران حیات پربرکت و سرشار از عشق، فداکاری، شهادت‌طلبی، ایثار و استقامت و جهاد در راه خدا و چه پس از رحلت ملکوتی خویش به جا گذشته‌اند. دلیل بر این مدعا، حجم زیاد و چشم‌گیر سروده شاعران معاصر عرب به صورت مدح و مرثیه و سخن «سمیع القاسم»، شاعر فلسطینی در این باره است:

بحمدالله با وقوع اعجاز قرن، یعنی انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی + و شکستن بت‌های زر و زور و تزویر، تحولی همه‌جانبه در ادبیات ایران و خاورمیانه صورت گرفت. (ابراهیم، تأثیر انقلاب اسلامی در ادبیات عرب: ۱۱۹)

شاعران عرب در تبیین سیمای شخصیت برجسته امام+، تعابیر عالی و زیبایی از شخصیت بزرگ امام+، چون وارث انبیا و ائمه هدی، انتساب حسب و نسب آن حضرت به خاندان بنی هاشم، سلسله‌ای از سلاله فاطمه زهرا+، فرزند علی و حسین و ائمه^ه و نایب امام مهدی# ارایه کردند. شاعران عرب در حیرت مانده بودند که منبع قدرت امام، پیش و پس از انقلاب در کجا نهفته است. آنان از ایستادگی او در برابر نظام‌های سیاسی موجود در جهان و دیپلماسی فریبنده غرب مبهور مانده بودند؛ زیرا رفتار او در چهارچوب هیچ‌کدام از نظام‌های موجود قرار نمی‌گرفت. براین اساس، تنها نتیجه‌ای که می‌شد از آن استنتاج کنند، سرمایه‌ماورایی و حمایت آسمانی و سلاح غیب بود. (نک: بیدج، سر دلبران)

۲-۲. اقتصاد

اگرچه فعالیت‌های فرهنگی ایران در کشور لبنان، خصوصاً در مناطق شیعه‌نشین مؤثر واقع شده، اما سهم بخش بازرگانی ایران و نفوذ اقتصادی ما بر آن کشور بسیار ناچیز است و باید همگام با فعالیت‌های فرهنگی، کالاهای ایران و فرهنگ اقتصادی ایران نیز در تمامی این سرزمین و در تک‌تک فروشگاه‌های این کشور نفوذ کند که گسترش فعالیت‌های اقتصادی ایران، قدرت نرم آن‌را در لبنان افزایش می‌دهد.

۲-۲-۱. مبادلات تجاری

آمار نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به لبنان از روند منظمی برخوردار نبوده است، به‌طوری که در سال ۱۳۷۷، نسبت به سال ۱۳۷۶ از رشدی معادل ۱۹/۸۹ درصد برخوردار بوده است. در حالی که صادرات سال ۱۳۷۸ نسبت به سال قبل، از کاهشی معادل ۱۰ درصد برخوردار بوده است که لازم است دلایل آن مورد بررسی قرار گیرد و راه حلی برای افزایش میزان صادرات ارایه شود. اکثر صادرات ایران به لبنان را فرش و مواد غذایی تشکیل می‌دهد و کالاهای صنعتی، سهم ناچیزی در میزان صادرات ایران به لبنان را تشکیل می‌دهد.

به‌طور کلی، مبادلات تجاری دو کشور با توجه به امکانات موجود، در حجم مطلوب مورد نظر دو ملت نیست و در این راستا لازم است بر ضرورت ایجاد توازن در حجم مبادلات بازرگانی تأکید شود و باید زمینه‌های مختلف همکاری‌های تجاری و چگونگی استفاده از مکانیزم‌های موجود برای دستیابی به این هدف مورد بررسی قرار گیرد. با عنایت به این‌که بخش مهمی از جمعیت لبنان را شیعیان تشکیل می‌دهند و تمایل شدیدی به استفاده از کالاهای ایرانی دارند و بسیاری از این کالاها، برتری نسبی نسبت به تولیدات مشابه دارند، تجار ایرانی نتوانسته‌اند جای پای خود در این بازار باز کنند.

قابل ذکر است که ایران با توجه به تمامی امکانات خود در صحنه‌های مختلف اعم از اقتصادی، سیاسی و... در کشور لبنان، به دلایل مختلف، سهم محسوسی در صادرات به این کشور نداشته است. (نک: شکور، روابط تجاری ایران و لبنان)

از موانع عمده رکود اقتصادی بین دو کشور، می‌توان به مقررات گمرکی و سرمایه‌گذاری در ایران اشاره کرد؛ زیرا اقتصاد لبنان، آزاد است و حضور فعالیت‌های اقتصادی در لبنان و ورود کالاهای ایران، فقط مستلزم کسب استانداردهای بهداشتی و استانداردهای تولید محصول است، اما ورود کالاها و به‌خصوص محصولات غذایی لبنان به ایران، با موانع گمرکی و مقررات دست و پا گیر، روبه‌رو می‌شود که این عامل اصلی رویگردانی، سرمایه‌گذاران لبنانی است.

۲-۲-۲. روابط توریستی

روابط توریستی بین دو کشور، با توجه به پیشینه و پیوند فرهنگی که بین دو کشور وجود دارد، دارای حرکت بسیار مثبتی است. بنا به گفته سفیر لبنان، در سال ۲۰۰۶، این حرکت به اوج خود رسیده و در آن سال، شاهد حضور بیش از ۹۲ هزار جهانگرد و شهروند ایرانی در لبنان بودیم که عمدتاً از مناطق تاریخی و آثار دیدنی که در سواحل لبنان وجود دارد، بازدید

می‌کنند. علاوه بر این که بخشی از آنها، جهانگردان مذهبی بوده که عمدتاً به زیارت مرقد حضرت خوله، فرزند دختر امام حسین * یا جایگاه قراردادن سر مبارک امام حسین * و همچنین مرقد ابوذر غفاری در منطقه جنوب لبنان می‌روند.

۲-۲-۳. مساعدت‌های مالی و اقتصادی ایران

در بحث مؤلفه اقتصادی، مساعدت‌های مالی و اقتصادی نقش مهم و زیادی در گسترش قدرت نرم کشورها دارد. البته، هدف ایران از کمک و سرمایه‌گذاری در لبنان، سودآوری و منفعت اقتصادی نبوده است. بعد از خاتمه جنگ داخلی، کمک‌های مالی و غیرمالی قابل توجهی به شیعیان لبنان شد؛ چون زیربنای مملکت، آسیب جدی دیده بود و شیعیان لبنان که در قعر پله کان اجتماعی قرار دارند، بیشتر از همه آسیب دیده بودند. شیعیان به لحاظ اقتصادی، اجتماعی، میزان تعلیم و تربیت و سواد و برای بهبود وضع خود و بناکردن نهادهای اجتماعی پایه مثل مدرسه و بیمارستان و غیره محتاج کمک و همراهی بودند؛ به همین منظور، ایران از سال ۱۹۸۴ (۱۳۶۳) به بعد، شروع به گسترش مراکز خدماتی خود کرد و مدرسه، درمانگاه، بیمارستان و تعاونی‌های مصرف متعددی را در مناطق مختلف لبنان و به صورت عمده در مناطق شیعه‌نشین افتتاح کرد و از طریق حزب‌الله، اقدام به تأسیس مؤسساتی از قبیل بنیاد شهید (۱۹۸۳)، جهاد سازندگی (۱۹۸۴)، کمیته امداد (۱۹۸۷) و... کرد. این مؤسسات در ارتباط مستقیم با مؤسسات مشابه خود در ایران هستند، اما توسط لبنانی‌ها اداره می‌شوند. (اسداللهی، جنبش حزب‌الله لبنان؛ گذشته و حال: ۱۵۱) نهادهای ایرانی مثل جهاد سازندگی و نهادهای دیگری که اشاره شد، نقش اساسی در جاده‌سازی، رساندن آب شرب و آب زراعی و احداث مدارس و درمانگاه خیریه در مناطق محروم لبنان ایفا کردند.

بهترین نمونه برای بیان فعالیت‌های بازسازی هیأت ایرانی (بعد از جنگ ۳۳ روزه) در لبنان، موضوع جاده‌سازی است که در این مورد، تعدادی پروژه اساسی و مهم جاده‌سازی، به‌طور کامل اجرا شده و یا در حال تکمیل است. (جدول ۱) (tabnak.ir)

(جدول ۱) اقدامات هیأت ایرانی در بازسازی لبنان

نام پروژه	تعداد پروژه‌های تکمیل شده	در حال تکمیل	در حال بررسی	مجموع پروژه‌ها
مدرسه و آموزشگاه فنی	۱۴۰	۱۰	۷	۱۵۷
اماکن عبادتی	۵۰	۱۳	۲	۶۵
مراکز پزشکی و بهداشتی	۱۹	۰	۱	۲۰
پل‌های بزرگ و مهم	۱۰	۴	۶	۲۰
پل‌های فرعی و کوچک	۱۳	۷۷	۰	۹۰
انتقال و تولید برق	۸۷	۲	۱۸	۱۰۷
پروژه‌های شهرداری و زیباسازی	۱۳	۱	۵۶	۷۰
جاده‌های اساسی	۱۹۹ کیلومتر	۱۲ کیلومتر	۱۰۹ کیلومتر	۲۴ پروژه
جاده‌های فرعی و داخلی	۱۵۶ کیلومتر	۶۱ کیلومتر	۲۵۰ کیلومتر	۶۸۳ پروژه
زیرساخت	۱۲	۵۸	۰	۷۰
پاک‌سازی مین	۰	۰	۲	۲
مجموع پروژه‌ها	۹۸۰	۱۹۱	۱۳۷	۱۳۰۸

البته ایران تنها کشوری نیست که به لبنان کمک می‌کند. کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، ژاپن و اتحادیه اروپا هم برای بازسازی لبنان کمک کرده‌اند، ولی به سبب فساد حاکم بر تشکیلات اداری لبنان، چه در سطوح دولتی و سیاسی و چه حتی در سطح جامعه، بسیاری از این کمک‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها، ناپدید شده‌اند و یا لاقابل‌تتایج مورد نظر را به بار نیاورده‌اند. این امر در مورد پروژه‌هایی که ایران دست‌اندرکار آن بوده است نیز، صدق می‌کند. این سرمایه‌گذاری‌ها برای ایران منفعتی نداشته است. البته، کمک‌های ایران به همه لبنان بوده؛ چون به غیر از شیعیان، مثلاً دروزی‌ها نیز از کمک‌های ایران بهره‌مند شده‌اند. (نک: شاعری، روابط ایران و لبنان)

۲-۳. سیاسی

برای پیروان ادیان الهی، به‌ویژه معتقدین به اسلام ناب محمدی، بزرگ‌ترین منبع قدرت مؤمنین، تکیه بر عنایات الهی و این باور است که در مسیر مبارزه و حرکت علیه طاغوت و

طاغوتیان، رهپویان راه خدا، مورد حمایت خداوند و قدرت لایزال او قرار دارند و در واقع همچون قطره‌ای به اقیانوس بیکران این قدرت ملحق می‌شوند. قطره، جدا از اقیانوس هیچ است و خیلی زود محو می‌شود، ولی زمانی که به اقیانوس بیکران ملحق شود، قدرتی فناپذیر کسب می‌کند. بر اساس باورهای اسلامی و قرآنی، عنایات الهی به‌عنوان یک منبع عظیم قدرت، پیروان و مجاهدین مسلمان را مشمول حمایت بی‌دریغ خود قرار می‌دهد. (محمدی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: اصول و مسائل: ۱۰۵)

۲-۳-۱. روابط سیاسی

به‌طور کلی، روابط ایران و لبنان تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی از فراز و فرودهایی برخوردار بوده است، ولی بیش از آن که در راستای منافع ملی دو کشور باشد، در جهت خواست رهبران رژیم سابق با توجه به سیاست آنها در همکاری با دولت غاصب اسرائیل بود. تأثیر قدرت نرم ایران در لبنان را نمی‌توان بدون توجه به نقش شخصیت والای سیاسی - مذهبی امام موسی صدر و فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی وی و جنبش انقلابی حزب‌الله که از گروه‌های تأثیرگذار در لبنان است، دنبال کرد. پیروزی انقلاب اسلامی و سرنگونی رژیم شاه، موفقیت‌هایی را که یک جنبش مردمی و سازماندهی شده شیعی با انگیزه‌های محکم دینی می‌توانست بدان‌ها دست یابد، به اثبات می‌رساند. رابطه و پیوند سنتی میان شیعیان لبنان و ملت شیعه ایران در دوران اوج‌گیری نهضت انقلاب اسلامی، افزایش بیشتری یافت به‌گونه‌ای که شیعیان لبنان اقدام به تأسیس کمیته‌های اسلامی برای کمک به انقلاب اسلامی ایران کردند. این کمیته‌ها به تدریج به تشکیلاتی مردمی با ماهیت مذهبی و دینی تبدیل شد.

رابطه میان امام + و مبارزان لبنانی در طول دوران حضور ایشان در پاریس نیز همچنان تداوم یافت. (نک: اطلاعات، ۱۳۵۷/۷/۱۸) همچنین، حضرت امام +، هنگام اقامت خود در پاریس، دعوتی از شخصیت‌های مذهبی لبنان دریافت کردند که به این کشور بروند (نک: آیندگان، ۱۳۵۷) اما به‌دلیل شرایط آن روز لبنان، حضرت امام + نتوانستند به دعوت آنان

پاسخ مثبت دهند. محسن سلیم، رییس کمیته اجرایی اتحادیه نیروهای لبنان نیز، در اواسط آبان ۱۳۵۷، از ایشان برای اقامت در لبنان دعوت به عمل آورد. (ظهیری نژاد، مناسبات امام خمینی + با حرکت‌ها و مبارزان اسلامی: ۱۳۰) واکنش مطبوعات و دولت‌های عرب در برابر بازگشت حضرت امام + به وطن بسیار متفاوت بود.

روزنامه «النهار»، تمام صفحه اول خود را به بازگشت امام خمینی + اختصاص داد. روزنامه‌های دست راستی لبنان، همگی از آینده ایران و منطقه ابراز نگرانی کردند، در حالی که روزنامه‌های چپ‌گرا، رویداد ایران را انقلاب پیروزمندانه قلمداد کردند. شیعیان لبنان، بازگشت امام + به وطن را اوج پیروزی انقلاب ایران دانستند. (اطلاعات، ۱۳۵۷/۱۱/۱۴)

در روزهای اوج پیروزی انقلاب، حدود دویست دانشجوی ایرانی به سفارت انگلیس در لبنان حمله کردند و به جای تابلوی پیشین، تابلوی جمهوری اسلامی ایران را بر سردر سفارت نصب کردند.

۲-۳-۲. تأثیر امام + بر حرکت‌های اسلامی در لبنان

پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی + و افکاری که از اسلام ارایه کرد، در سطح دنیای اسلام دو انقلاب ایجاد کرد: اول، انقلاب در داخل اسلام و گرایش‌های فقهی اسلام، به طوری که لزوم حرکت و جنبش را در این عصر مورد تأکید قرار می‌داد تا جامعه اسلامی و حکومت اسلامی را بر خلاف گرایش‌ها و اندیشه‌ی عدّه زیادی که این فکر را رد می‌کردند، ایجاد کند. انقلاب دوم آن بود که در سطح دنیای خارج از اسلام فقهی به وجود آمد و بر این موضوع تأکید داشت که اسلام می‌تواند تغییر ایجاد کند، به حاکمیت برسد و دولت تأسیس کند و این برخلاف افکار دوره نهضت اروپا و دوره انتشار افکار مارکسیستی بود که اعتقاد داشت دین، ملت‌ها را ضعیف می‌کند و افیون ملت‌هاست. به همین دلیل، انقلاب امام به‌مثابه تغییر بزرگی بود که در دهه هشتاد در دنیا و در سطح حرکت‌های اسلامی و شخصیت‌ها، رفته رفته به وجود آمد و ملاحظه می‌کنیم که حرکت‌های اسلامی در بیشتر کشورهای اسلامی و عربی بعد از پیروزی انقلاب به تدریج به سمت رسیدن به حاکمیت قدرت در جوامعشان گام

بر می‌دارند، به طوری که تا به امروز میان آنها و دولت‌هایشان جنگ ادامه دارد. (هادی، امام خمینی و جهان معاصر: ۷۶ و ۷۷) به طور کلی می‌توان گفت که حضرت امام خمینی +، نقش اساسی و بزرگی در به وجود آوردن جریان‌های اسلامی در تمام کشورهای جهان داشته و اسلام را نه تنها در ایران که در تمام جهان احیا کرده است. از جمله جریان‌های اسلامی لبنان که تحت تأثیر افکار و رهنمودهای امام خمینی + قرار گرفتند، جنبش امل، حزب‌الله و مقاومت اسلامی بودند.

۲-۳-۳. تأسیس حزب‌الله

یکی از مشهورترین و تأثیرگذارترین گروه‌های اسلام‌گرا که در دهه هشتاد میلادی در جهان عرب ظهور و رشد پیدا کرد، جنبش انقلابی حزب‌الله لبنان است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، فرستادگانی از ایران در فاصله‌های زمانی نزدیک به هم از لبنان دیدار کردند. دانشجویان مسلمان پیرو خط امام، سفارت آمریکا را اشغال و برنامه‌ها و نقشه‌های جاسوسی آن‌را افشا کردند. ایران درهای خود را به روی سازمان‌ها، احزاب، کشورها و نیروهای مختلف در جهان، برای همکاری در چارچوب سیاست دولت نوپای اسلامی گشود و کنفرانس‌های متعددی را برای وحدت اسلامی، مسأله فلسطین و... برگزار کرد. روحانیون و گروه‌های اسلامی در لبنان، این دولت اسلامی را مایه امید و پشتوانه‌ای برای خود یافتند. حزب‌الله نیز در میزان تأسیس، تحقق آرمان‌ها و اهداف خود را از طریق حمایت و تأیید جمهوری اسلامی ایران ممکن یافت. تأثیر قدرت نرم ایران بر این جنبش، با توجه به زمینه مناسب، از هنگام تلاش حزب‌الله برای استفاده از این تجربه نوین در منطقه و یافتن حامی و یآوری در رویارویی با اشغالگران شکل گرفت. این رابطه با سرعت و اطمینان رشد کرد و ابعاد مثبت و فراوان آن از لحظه نخست مشخص شد که بخشی از مهم‌ترین دلایل آن بدین شرح است:

اول. ایمان حزب‌الله و ایران به نظریه ولایت فقیه و این که امام خمینی + ولی و رهبری است که در عصر کنونی، تجلی بخش این نظریه است.

دوم. انتخاب نظام جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان شیوه حکومتی که هماهنگ با اصول اسلامی مورد اعتقاد حزب‌الله است؛ چنین هماهنگی و اتفاق نظری، در عرصه نظری و خطوط کلی وجود دارد.

سوم. انسجام و هماهنگی سیاسی ناشی از دستاوردهای ایران در مخالفت با سلطه استکبار و تأکید بر استقلال و حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش، به‌ویژه در مقاومت علیه اشغالگری اسرائیل غاصب.

ایران، مظهر زنده‌ای از اجرای اسلام به‌شمار می‌آید و هر مسلمان متعهد به اسلام، به پیگیری و تأمل در این تجربه می‌پردازد. حزب‌الله نیز تجربه‌ای برجسته را در مقاومت عرضه کرده و مایه اعجاب و تحسین دولت و ملت ایران قرار گرفته است و این بخشی از آرزوهایی است که ملت‌های مستضعف، در رویارویی با چالش‌های بزرگ و مستمر، نسبت به هم دارند. (نک: دیوسالار، تاریخچه و عملکرد حزب‌الله لبنان و نقش انقلاب اسلامی ایران)

رهبران و اعضای حزب‌الله، به تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر صحنه سیاسی لبنان، به‌خصوص بر شیعیان این کشور اذعان دارند و با افتخار از آن یاد می‌کنند. البته، همواره این اتهام که ساخته دست ایرانیان و آلت دست آنان هستند را رد می‌کنند. پژوهشگران و تحلیل‌گران آگاه نیز، ضمن قبول تأثیرپذیری حزب‌الله از ایران، این اتهام را رد می‌کنند. برای مثال، «ریچارد نورتون» در این خصوص که زمینه بسیج سیاسی شیعیان لبنان، حتی پیش از ورود ایران نیز مهیا شده بود، چنین می‌گوید:

این گمان که حضور شیعیان لبنان در صحنه سیاسی لبنان، تنها به واسطه یک ابتکار عمل ایرانی در سال ۱۹۸۲ محقق شده، گمان نادرستی است. (همان)

تأثیرپذیری حزب‌الله از آموزه‌های انقلاب اسلامی، در واقع از جمله عوامل مؤثر در گرایش این حزب به استفاده از الگوی مقاومت و کاربرد روش‌های قهرآمیز بر ضد اسرائیل است.

حزب‌الله، حامل همان ایدئولوژی بود که انقلاب اسلامی ایران، پیام‌آور آن به‌شمار می‌رفت؛ یعنی اتکا به توان خود برای سرکوب دشمن. به همین علت، ایران،

حزب‌الله لبنان را نوک پیکان مبارزه علیه اسرائیل به حساب آورده و حمایت معنوی از آن‌را در سرلوحه سیاست‌های خود (بر اساس اصل حمایت از مظلوم) قرار داد. (Tantre, The peace between Syria and Israel, p.۱۱۱)

سید حسن نصرالله، دبیر کل حزب‌الله، در پاسخ به این سؤال که خط فکری و سیاسی حزب چیست؟ چنین عنوان می‌کند:

همان‌گونه که در ایران ثابت شد، اسلام قادر است در مشکل‌ترین شرایط و بدترین تهدیدها، انقلاب برپا کند و اقامه دولت کند. (النهار، ۱۹۹۵)

حزب‌الله از بدو تأسیس، رابطه خود را با امام خمینی+، یک رابطه با امام و رهبر می‌دانست و به همین دلیل، رهبری حزب‌الله هر چند وقتی، خدمت امام می‌رسیدند و گزارشی درباره اوضاع تقدیم می‌کردند و از رهنمودها و توصیه‌های ایشان بهره‌مند می‌شدند و این چنین نیز با مقام معظم رهبری عمل می‌کردند و تاکنون نیز عمل کرده‌اند. در واقع، حزب‌الله بازتاب واقعی اندیشه‌ها و افکار امام خمینی+ در لبنان است و می‌بینیم که به‌طور مشخص، حزب‌الله، خود را پیرو و تابعی از انقلاب اسلامی می‌داند و به‌گونه‌ای عمل می‌کند که با انقلاب بیعت کرده است. همچنین، حزب‌الله منتقل‌کننده افکار امام و خط امام به منطقه و دنیای عرب بوده و توانسته تأثیر به‌سزایی بر اعراب بگذارد. (پاسدار اسلام، شماره هفتم: ۴۴) مهم‌ترین ویژگی حزب‌الله در پیوند دادن مردم با ولی فقیه است. در واقع، رمز موفقیت حزب‌الله، ارتباط قوی با ولایت فقیه و اطاعت از ایشان و الگوگیری از جوانان سلحشور ایران است. (اسداللهی، از مقاومت تا پیروزی: ۱۹۲ - ۲۱۴)

۲-۳-۴. محوریت روحانیت در عمل سیاسی

جایگاه ویژه روحانیون در حزب‌الله، به نفوذ روزافزون این حزب در میان شیعیان لبنان انجامید و در مقایسه با گروه‌های اسلام‌گرای سنی، نفوذ بسیار گسترده‌تری در میان طایفه مذهبی خود پیدا کرد. علت این تفاوت، به نفوذ و نقش روحانیون شیعه در مذهب شیعه مربوط است. البته، گسترش نفوذ روحانیون شیعه در لبنان (نسبت به سال‌های قبل از دهه هشتاد)، یکی از

تأثیراتی است که شیعیان لبنان از انقلاب اسلامی ایران پذیرا شده‌اند. (خشان، الاسلام والاعصر الحدیث: ۱۴) در لبنان، طرفداران حزب‌الله پیرامون روحانیون خود حلقه می‌زنند و رهنمودهای مذهبی و سیاسی را از طریق این روحانیون دریافت می‌کنند. بدین ترتیب، روحانیون شیعه دو نقش مهم در حزب‌الله ایفا می‌کنند: «اول، ارتباط میان ولی فقیه و پیروان لبنانی وی را برقرار می‌سازند و دوم، ضمن حفاظت و صیانت از ماهیت اسلامی حزب‌الله، توجیهات شرعی برای اعمال و مواضع حزب‌الله از جمله مقاومت و مبارزه در برابر اسرائیل را بیان می‌کنند.» (اسداللهی، همان: ۱۸۱)

در هر منازعه‌ای، اعم از منازعه نظامی، سیاسی و فرهنگی، نقش رهبری و فرماندهی، فوق‌العاده مهم و کلیدی است. رهبری است که هدایت حرکت و جنبش را بر عهده دارد، استراتژی و راهبرد تعیین می‌کند و شیوه برخورد با دشمن را تنظیم و برنامه‌ریزی می‌کند. رابطه میان رهبری و توده‌های مردم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و هرچه جایگاه رهبری در میان مردم مستحکم‌تر و از مشروعیت و محبوبیت بیشتری برخوردار باشد، به‌عنوان یک منبع مهم قدرت تلقی می‌شود. در جمهوری اسلامی، رهبری تحت عنوان ولایت فقیه و امامت، به‌عنوان یک نهاد مذهبی - سیاسی از تمام عناصر لازم برای ارایه یک رهبری قدرتمند و کارآمد و با استمرار برخوردار است. (محمدی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: اصول و مسائل: ۱۱۰) بعد از انقلاب اسلامی ایران، در ۲۲ بهمن سال ۱۳۶۱، حدود ۲۰ هزار زن و مرد مسلح لبنانی در بقاع تظاهراتی را به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب در ایران به راه انداختند که در حقیقت بزرگترین همایش همبستگی شیعیان لبنان با انقلاب اسلامی ایران به‌شمار می‌رفت. در این تظاهرات یک قطعنامه ده ماده‌ای صادر کردند که درست شبیه قطعنامه‌هایی است که در این‌گونه مراسم در شهرهای مختلف ایران صادر می‌شد.

۲-۳-۵. ادبیات سیاسی و روش‌های تبلیغاتی

مسلمین همیشه بر این باورند که خداوند یار و پشتیبان آنها است «إِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ». (عنکبوت: ۶۹) و آن‌چنان قوت قلب می‌یابند که در مسیر مبارزه و حرکت، هرگز ترس و

واهمه به خود راه نمی‌دهند و با این اطمینان که پیروزی نهایی با آنهاست، واهمه و دغدغه‌ای ندارند. به این ترتیب ملاحظه می‌شود که مهم‌ترین منبع قدرت در جمهوری اسلامی، همانا اعتقاد راسخ به این است که عنایات الهی، چه در هدایت و راهنمایی در مبارزه و چه در همراهی و مداخله مستقیم و چه در پشتیبانی و فراهم کردن نصرت در پیروزی، همیشه شامل حال ایشان است و وعده خدا حق و تخلف‌ناپذیر است. (محمدی، همان: ۱۰۸)

ادبیات سیاسی حزب‌الله، نشانگر تأثیرپذیری این حزب از انقلاب اسلامی است. فرهنگ شعارهای حزب‌الله، عاریت گرفته شده از قاموس انقلاب اسلامی ایران است. انتخاب عنوان «حزب‌الله» در عین حال که برگرفته از آیه «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُغَالِبُونَ»^۱ (مائده: ۵۶) و آیه «... أَوْلَيْكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»^۲ (مجادله: ۲۲) است، از فرهنگ سیاسی ایران پس از انقلاب نیز، نشأت گرفته است. در گفتمان حزب‌الله، به مسلمانان و سایر ملل ضعیف جهان، به دید «مستضعفان» نگریسته می‌شود و بر همین اساس، اولین ایستگاه رادیویی حزب‌الله در شهر بعلبک، «صوت المستضعفان» نامگذاری شد و آمریکا و شوروی به عنوان نمونه‌های «استکبار جهانی» معرفی شدند و اسرائیل نیز به صورت «غده سرطانی» شناخته شد که باید ریشه‌کن شود. علاوه بر این موارد، در فرهنگ گفتمانی حزب‌الله، موضوع «وحدت اسلامی» برای مقابله با «دشمنان خدا و اسلام» طرح شد و در خصوص مقدم بودن سقوط دولت‌های عرب بر آزادی قدس، از شعار راه قدس از کربلا می‌گذرد، استفاده شد. تمامی این اصطلاحات و واژه‌هایی که از سوی حزب‌الله به کار برده می‌شود، از فرهنگ انقلاب اسلامی و سخنان امام خمینی + به عاریت گرفته شده است. (اسداللهی، همان: ۱۹۲ - ۲۱۴)

حزب‌الله دهه هشتاد، در اتخاذ روش‌ها و ابزارهای تبلیغاتی نیز به شدت تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران بود. برای نمونه، حزب‌الله همانند انقلاب اسلامی، «مسجد» را سلول اولیه در

۱. و کسانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد با ایمان را بپذیرند پیروزند؛ زیرا حزب خدا پیروزند.

۲. آنها حزب خدا هستند؛ بدانید «حزب‌الله» پیروزان و رستگارانند.

تکوین «جامعه اسلامی»، «اصل مکتب»، «مکان اتخاذ تصمیمات مربوط به جنگ و صلح» و «خانه خدا» که در آن به امور مردم رسیدگی می‌شود، تلقی می‌کرد. (شراره، دولت‌الله: لبنان: ۲۰۸ - ۲۳۲) ایراد خطبه و سخنرانی در مساجد، مهم‌ترین خط ارتباطی حزب‌الله با پیروانش و مصدر دائمی بسیج طرفداران حزب در دهه هشتاد (تا قبل از تأسیس تلویزیون المنار و رادیو النور) به حساب می‌آمد. گروهی از کارشناسان، استفاده حزب‌الله از امکانات ویدیویی، برای به تصویر کشیدن عملیات نظامی، تشییع پیکر شهدا، راهپیمایی‌ها و... را همانند کاربرد نوار کاست در دوران انقلاب اسلامی برای انتقال پیام‌ها و سخنرانی‌های امام خمینی + به داخل کشور می‌دانند. (همان: ۲۴۰)

۲-۳-۶. نمادگرایی شیعه

برعکس جوامع مادی، جوامع موحد و خداجو که نه زندگی را محدود در این چند صباح زندگی این دنیا دیده و نه مرگ را پایان زندگی، بلکه آغازی بر زندگی جاویدان می‌دانند، ترس، جز از خشیت الهی را در خود ناپود کرده و با جرأت و شهامت به سمت دشمن می‌روند و چه بکشند و چه کشته شوند، برای خود عین پیروزی و سعادت می‌دانند و این خود موجب قدرتی می‌شود که با هیچ ابزار مادی نمی‌توان با آن مقابله کرد. رژیم صهیونیستی بر پایه ایجاد ترس و دلهره در دشمنانش بنا گذارده شده بود و بر همین اساس، در جنگ‌های ۱۹۷۳، ۱۹۶۷، ۱۹۵۶، ۱۹۴۹ با ایجاد رعب و وحشت بر اعراب غلبه کرد، ولی هنگامی که جوان‌های فداکار و باایمان و شهادت‌طلب حزب‌الله با غلبه بر ترس به مقابله صهیونیست‌ها رفتند، توانستند علی‌رغم کمی نفرات و ساز و برگ جنگی، آنها را شکست داده و وادار به هزیمت و عقب نشینی کنند. (محمدی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: اصول و مسائل: ۱۱۰ و ۱۱۱) در واقع، بهره‌برداری حزب‌الله از نمادها و سمبل‌های مذهب شیعه، برای انتقال پیام‌های انقلابی و رادیکال، جلوه دیگری از تأثیرپذیری این حزب از انقلاب اسلامی ایران - علی‌رغم تفاوت زبانی و فرهنگی جامعه ایران و لبنان - به‌شمار می‌آید. استفاده از نمادهایی همچون «مسأله عاشورا»، «شهادت امام حسین»، «جنگ‌های پیامبر ا و علی»، «دوران حکومت

امام علی (ع)، «ظهور مهدی موعود» و...، حزب‌الله را در انتقال پیام‌های مربوط به جهاد، شهادت، استقامت و تحمل مشکلات و مصائب، توانمندتر می‌سازد.

۲-۳-۷. برگزاری روز قدس در لبنان

با تحقق اندیشه‌های صهیونیستی در قالب تشکیل دولت اسرائیل، موضوع صهیونیسم به معضلی برای کشورهای اسلامی تبدیل شد و لزوم مقابله با این پدیده و حمایت از مبارزات مردم فلسطین، به آرمانی برای ملت‌های اسلامی تبدیل شد. اگرچه حرکت‌ها و مبارزات مردم فلسطین، نمادی از مقاومت مسلمانان در برابر صهیونیست‌ها بود، ولی آنچه که تسریع‌بخش و تشدیدکننده مبارزات فلسطینیان می‌باشد، انقلاب اسلامی ایران است. تعبیر غده سرطانی در مورد اسرائیل از سوی امام خمینی + و طرح شعار نابودی اسرائیل، چالش جدی را پیش‌روی صهیونیست‌ها قرار داد و به حرکت فلسطینی‌ها شتاب بیشتری بخشید. (محمدی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت احمدی‌نژاد: ۱۶۸) امام، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، آخرین جمعه ماه مبارک رمضان در سال ۵۷ را «روز قدس» نامگذاری کرد. مسلمانان لبنان با استقبال از دعوت امام +، برای شرکت در راهپیمایی روز قدس، اطاعت از ایشان را به منصفه ظهور رساندند تا جایی که حزب‌الله، دشمن اصلی خود را اسرائیل نامیده و اخراج نهایی اسرائیل از لبنان را به‌عنوان سرآغاز نابودی نهایی این رژیم و آزادی قدس شریف از لوث وجود اشغالگران می‌داند. «در این مراسم، چهره‌ها و شخصیت‌های برجسته‌ای از محافل گوناگون دولتی، مردمی، حزبی و مذهبی لبنان از مسلمان گرفته تا مسیحی و دروزی و... حضور فعال داشته و بعضاً به ایراد سخنرانی و دفاع از مواضع جمهوری اسلامی ایران می‌پردازند.» (نادری سمیرمی، لبنان: ۱۴۸)

۲-۳-۸. مواضع مردم و علمای لبنان در برابر فتوای قتل سلمان رشدی

فتوای پرآوازه امام به مناسبت انتشار کتاب کفرآمیز آیات شیطانی، نوشته سلمان رشدی، یکی دیگر از رهنمودهای بسیار مهم امام خمینی + بود که موجی از حمایت اسلامی را میان مسلمان جهان برانگیخت. این فتوا، در جهان اسلام با آن‌چنان استقبالی رو به رو شد که ابداً

قابل پیش‌بینی نبود و ناگهان امام خمینی + را دوباره در سطح جهان مطرح کرد و او را از رهبری جمهوری اسلامی ایران به رهبری کل جهان اسلام، تبدیل کرد. در لبنان، مردم مسلمان، ارگان‌ها و شخصیت‌های مختلف لبنانی با برپایی راهپیمایی اعتراض‌آمیز در نقاط مختلف این کشور، حملات اهانت‌آمیز استکبار علیه اسلام و مقام والای رسول‌الله | را محکوم و آمادگی خود را برای اجرای حکم امام خمینی + در مورد سلمان رشدی و ناشران کتاب آیات شیطانی اعلام کردند. در این اجتماع، سیدحسین نصرالله، طی سخنانی اعلام کرد:

جمهوری اسلامی ایران میهن تمامی ماست... و از هیچ فداکاری و جانفشانی برای آن دریغ نمی‌ورزیم. (جمهوری اسلامی، ۹/۱۱/۳۰، ۱۳۶۷/۱۲/۱۳۶۷)

بعد از بررسی مؤلفه‌های قدرت نرم ایران در لبنان، بر اساس نظریه سه بعدی در سه حوزه فرهنگ، سیاست و اقتصاد، به‌طور کلی می‌توان به این نتیجه رسید که مؤلفه سیاسی قدرت نرم ایران با توجه به بستر و زمینه مناسب در آن کشور نسبت به دیگر مؤلفه‌ها (فرهنگی و اقتصادی)، تأثیر شگرفی بر لبنان، به‌ویژه بر شیعیان و جنبش حزب‌الله داشته است و سبب افزایش نقش ایران در تعیین سیاست‌های منطقه‌ای از جمله روند صلح خاورمیانه شده است، به‌گونه‌ای که همگان به این موضوع معترف هستند که اتخاذ هرگونه سیاستی در این رابطه، مستلزم رایزنی با جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری از نظرات این کشور و اعمال آن می‌باشد؛ امری که خود، زمینه‌ساز ارتقای جایگاه ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی شده است و نقش ایران را در معادلات منطقه‌ای پررنگ‌تر ساخته است.

نتیجه

در این مقاله، سعی شد تا بر اساس گفتمان اسلامی نظریه سه بعدی، قدرت نرم ایران در کشور لبنان مورد بررسی قرار گیرد. همان‌گونه که در تحقیق اشاره شد، مساعدبودن بستر لبنان که ریشه در علقه‌های فراوانی همچون پیوندهای تاریخی علما و مردم جبل عامل با ایران در دوران صفویه، فعالیت‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی روحانی بلندآوازه ایرانی، امام موسی

صدر به‌عنوان رهبر شیعیان لبنان، تشکیلات بر جای مانده از او، یعنی جنبش امل، حضور شیعیان بسیار در لبنان، وجود دشمن مشترک (اسرائیل)، حمله اسرائیل به جنوب لبنان، کمک‌های انسان‌دوستانه جمهوری اسلامی ایران به محرومان لبنانی، مهاجرت و سکونت دایم تعدادی از اتباع لبنان در ایران و... دارد، شرایط لازم برای تأثیر مؤلفه سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در لبنان را بیش از هر کشور دیگری در منطقه خاورمیانه فراهم آورده است.

در واقع، حزب‌الله بیش از هر گروه سیاسی اسلامی دیگری در لبنان، تحت تأثیر قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران قرار گرفته است که علاوه بر زمینه‌های مشترک موجود بین ایران و لبنان، انگیزه‌های دیگری موجب چنین تأثیر شگرف شده است که از جمله آنها می‌توان پذیرش رهبری انقلاب اسلامی به‌عنوان رهبر دینی و سیاسی از سوی حزب‌الله و حمایت‌های معنوی ایران از حزب‌الله را عنوان کرد. در بعد فرهنگی، حزب‌الله شعارهایی را از انقلاب اسلامی به عاریت گرفته و سمبل‌های انقلاب اسلامی را سمبل خود می‌داند. این جنبش در بعد سیاسی هم، به شدت از انقلاب اسلامی ایران تأثیر گرفته و رهبری انقلاب ایران را در دو بعد سیاسی و مذهبی و بر پایه اصل ولایت مطلقه فقیه پذیرفته است. به همین سبب، از مواضع منطقه‌ای و جهانی جمهوری اسلامی ایران حمایت می‌کند و در پی تأسیس حکومتی اسلامی، مشابه جمهوری اسلامی در لبنان است. نتیجه این تأثیر، قدرت چانه‌زنی ایران را در سطح معادلات منطقه‌ای افزایش داده و می‌تواند راهگشای سیاست خارجی ایران در تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی بوده و سبب ارتقای جایگاه ایران در سطح منطقه و بین‌الملل شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

الف) فارسی

قرآن کریم.

۱. ابراهیم، ولید، «تأثیر انقلاب اسلامی در ادبیات عرب»، ترجمه مهرداد آزاد، کیهان فرهنگی، ویژه بهمن ماه، ۱۳۷۱.
۲. اسداللهی، مسعود، جنبش حزب/الله لبنان؛ گذشته و حال، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۲.
۳. _____، از مقاومت تا پیروزی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اندیشه‌سازان نور، ۱۳۷۹.
۴. افتخاری، اصغر، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی بسیج)، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق × و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، ۱۳۸۷.
۵. _____، قدرت نرم و فرهنگ و امنیت (مطالعه موردی بسیج)، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق × و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، ۱۳۸۷.
۶. _____، «دو چهره قدرت نرم»، جمعی از نویسندگان، مجموعه مقالات همایش قدرت نرم و بسیج، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق × و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، ۱۳۸۶.
۷. اولمرت، جوزف، «شیعیان و حکومت لبنان»، مجموعه مقالات مقاومت، تشیع و انقلاب، تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۸۶.
۸. بیدج، موسی، سر دلبران، (ترجمه سوگ سروده‌های شاعران جهان عرب در رثای امام خمینی +)، تهران، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۶.
۹. بیکی، مهدی، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)، (مقدمه) محمدباقر خرمشاد، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق × و دانشگاه امام حسین ×، ۱۳۸۹.
۱۰. دهشیری، محمدرضا، «جایگاه قدرت نرم در انقلاب اسلامی ایران»، تهران، فصلنامه

- حضور، شماره ۵۷، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی +، ۱۳۸۷.
۱۱. دیوسالار، مجید، «تاریخچه و عملکرد حزب الله لبنان و نقش انقلاب اسلامی ایران»، قم، پگاه حوزه، شماره ۱۹۰، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ۱۳۸۵.
۱۲. رایزنی فرهنگی ایران در بیروت، «روابط تاریخی و فرهنگی بین ایران و لبنان»، تهران، رویکردها و تحولات فرهنگی جهان عرب، شماره ۱۲، تیر و مرداد، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹.
۱۳. زرشناس، شهریار، اشاراتی درباره لیبرالیسم در ایران، تهران، انتشارات کیهان، چاپ دوم، ۱۳۷۸.
۱۴. سلیمی، حسین، فرهنگ‌گرایی، جهانی‌شدن و حقوق بشر، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، ۱۳۷۱.
۱۵. شاعری آیزانلوثر، روشنگر، «روابط ایران و لبنان»، تهران، نشریه گفتگو، شماره ۳۷، ۱۳۸۲.
۱۶. شکور، فرشته، «روابط تجاری ایران و لبنان»، تهران، نشریه آسیا، ۱۳۸۰.
۱۷. طاهری، سید مهدی، بازخوانی تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر بیداری مسلمانان، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ا، ۱۳۸۸.
۱۸. ظهیری نژاد، مهناز، مناسبات امام خمینی + با حرکت‌ها و مبارزان اسلامی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲.
۱۹. عالم، عبدالرحمن، بنیادهای علم سیاست، تهران، نشر نی، ۱۳۷۳.
۲۰. قوام، عبدالعلی، «فرهنگ: بخش فراموش‌شده و یا عنصر ذاتی نظریه روابط بین‌الملل»، تهران، سیاست خارجی، سال نوزدهم، ش ۲، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴.
۲۱. محمدی، منوچهر، «بازتاب جهانی انقلاب اسلامی»، قم، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال اول، شماره ۲، دانشگاه معارف اسلامی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، ۱۳۸۴.
۲۲. _____، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: اصول و مسائل (چاپ پنجم: تجدیدنظر

- شده)، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۹.
۲۳. _____، مولانا، سید حمید، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت احمدی‌نژاد، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۸۸.
۲۴. مطهری، مرتضی، آشنایی با علوم اسلامی، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۲.
۲۵. موسوی خمینی، سید روح‌الله (امام)، صحیفه نور، تهران، وزارت ارشاد، ۱۳۶۱.
۲۶. میلسن، ژان و همکاران، قدرت نرم در روابط بین‌الملل، ترجمه رضا کلهر و سید حمید روحانی، (مقدمه) اصغر افتخاری، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق × ودبیرخانه همایش عملیات روانی، ۱۳۸۸.
۲۷. نای، جوزف، قدرت نرم، ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، (مقدمه) اصغر افتخاری، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق × و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، ۱۳۸۷.
۲۸. نادری سمیری، احمد، لبنان، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۶.
۲۹. واعظزاده خراسانی، محمد، امام خمینی و انقلاب اسلامی، تهران، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۵.
۳۰. هادی، سهراب، امام خمینی و جهان معاصر، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۵.

(ب) عربی

۳۱. السفیر، بیروت، ۵ می ۱۹۸۴.
۳۲. شراره، وضاح، دولة حزب الله: لبنان، مجتمعا اسلامياً، بیروت، دارالنهار، ۱۹۹۸.
۳۳. خشان، هلال، الاسلام والاعصر الحديث، بیروت، مرکز الانتشارات والبحوث، ۱۹۹۸.
۳۴. ضمیمه روزنامه النهار، بیروت، ۴ اکتبر ۱۹۹۵ و ۱۹۸۷. مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

ج) انگلیسی

۳۵. Nye, Joseph, **Soft Power**, U.S, Public Affairs, ۲۰۰۴.
۳۶. <http://www.futurecasts.com>.
۳۷. Porter, Gareth, "Iran's Regional Power Rooted in Shia Ties", **Inter Press Service**, ۲۰۰۸.
۳۸. <http://www.antiwar.com>.
۳۹. Paul, "Soft option for hard heads", **The Weekend Australian**, June ۸, Kelly, ۲۰۰۲.
۴۰. Kemp, Geoffrey, "Iran and Iraq: The Shia Connection, Soft Power and the Nuclear Factor", November, **USIP Special Report**, ۲۰۰۵.
۴۱. Tantre, Raymond, **The peace between Syria and Israel**, Michigan, The University of Michigan, Spring ۱۹۹۷.
۴۲. www.tabnak.ir
۴۳. www.historylib.com

روزنامه و نشریات

۴۴. روزنامه آیندگان، ۱۳۵۷.
۴۵. روزنامه اطلاعات، ۱۳۵۷/۷/۱۸ و ۱۳۵۷/۱۱/۱۴.
۴۶. روزنامه خراسان، ۱۳۵۷/۷/۳۰، شماره ۸۵۲۵ و ۱۳۵۷/۱۱/۱۵، شماره ۸۵۶۸.
۴۷. پیام انقلاب، شماره ۱۸۳.
۴۸. پاسدار اسلام، سال هفتم، شماره ۷۶، فروردین ۱۳۶۷.
۴۹. روزنامه جمهوری اسلامی، ۶۷/۱۱/۳۰.
۵۰. روزنامه رسالت، ۱۳۸۸/۱۱/۱۸.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښکې
پرتال جامع علومو انساني